

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

ZASTUPLJENOST PREDŠKOLSKOG OBRAZOVANJA U OPŠTINAMA BELA PALANKA, KNJAŽEVAC I PROKUPLJE

Dr Slavica Komatina, Dr Marija Aleksandrović, Dr Aleksandar Stojanović

U Vršcu, 03. jul 2016.

Prema Zakonu o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2003), takozvanom „krovnom zakonu“ koji je regulisao oblasti predškolskog, osnovnog i srednjeg obrazovanja, od školske 2006/2007. godine predškolsko obrazovanje, u trajanju od šest meseci, postaje obavezno za svu decu u godini pred polazak u školu. Pripremni predškolski program postaje deo obaveznog obrazovanja i vaspitanja u devetogodišnjem periodu¹.

Aktuelnim Zakonom o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja (2009), koji je posle donošenja pretrpeo ozbiljne izmene i dopune² trajanje pripremnog predškolskog programa produženo je na devet meseci³.

Kako Zakon nalaže, delatnost predškolskog vaspitanja i obrazovanja obavlja se u predškolskoj ustanovi, izuzetno može da se obavlja i u školi⁴, a obe varijante zastupljene su u svim posmatranim opštinama.

Delatnost predškolskog obrazovanja i vaspitanja uređjena je Zakonom o predškolskom vaspitanju i obrazovanju (2010)⁵.

¹ Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. (2003), član 85.

² Zakon o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja. (2009). Službeni glasnik Republike Srbije, br. 72/2009, 52/2011, 55/2013 i 35/2015.

³ Član 93 Zakona.

⁴ Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, član 2, „Službeni glasnik RS“, br. 18/2010.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agrolinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Obuhvat dece pripremnim predškolskim programom i njegovo redovno pohađanje, posebno kada su u pitanju deca iz socijalno depriviranih sredina, od izuzetnog je značaja za njihovu spremnost za polazak u školu.

U sve tri posmatrane opštine predškolsko obrazovanje, odnosno pripremni predškolski period pred polazak u školu, odvija se u predškolskim ustanovama, osnovnim školama i njihovim isturenim odeljenjima.

Prikazaćemo prikupljene podatke o deci u školama (ukupan broj dece i ukupan broj dece romske nacionalnosti) i vrtićima za školsku/radnu 2015/2016. godinu, da bismo mogli da izvršimo procenu o obuhvatu romske dece predškolskim obrazovanjem, odnosno pripremnim predškolskim programom.

U Opštini **Knjaževac** pripremni predškolski program odvija se u Predškolskoj ustanovi „Bajka“ i u tri osnovne škole: OŠ „Vuk Karadžić“. OŠ „Dimitrije Todorović Kaplar“ i OŠ „Dubrava“.

OŠ „Vuk Karadžić“ nalazi se u Knjaževcu, ali ima isturena odeljenja u obližnjim selima. Školske 2015/2016. godine školu je pohađalo 530 djaka, a medju njima je bilo 45 učenika (8,5%) romske nacionalnosti. Pripremni predškolski program u školi realizuje Predškolska ustanova „Bajka“, a u isturenim odeljenjima škole u selima ovaj program se odvija samostalno. Škola nema zaposlenog pedagoškog asistenta.

OŠ „Dimitrije Todorović Kaplar“ takodje se nalazi u Knjaževcu, prošle školske godine imala je ukupno 790 učenika, a medju njima 100 djaka romske nacionalnosti, odnosno ukupno 12,7%. Pripremnim predškolski program realizuje Predškolska ustanova „Bajka“, a škola ima zaposlenog pedagoškog asistenta.

---

⁵ Zakon o predškolskom vaspitanju i obrazovanju, „Službeni glasnik RS“, br. 16/2010.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

OŠ „Dubrava“ locirana je u Knjaževcu i Minićevu. Školske 2015/2016. godine imala je ukupno 481 djaka, medju njima 45 učenika romske nacionalnosti (9,4%), a svi su pohađjali istureno odeljenje u Minićevu, koje ima i pedagoškog asistenta. Pripremnu predškolski program realizuje Predškolska ustanova „Bajka“.

Predškolska ustanova „Bajka“ nalazi se u Knjaževcu. Ukupan broj dece upisan u pripremni pedškolski program je 197-oro, a medju njima je 10 djaka romske nacionalnosti (5%).

S obzirom na činjenicu da se udeli romske dece u školama knjaževačke opštine kreću na nivou oko 10%, pretpostavljamo da nisu sva deca romske nacionalnosti obuhvaćena pripremnim predškolskim programom. Predškolska ustanova ima pedagoškog asistenta.

U Opštini **Prokuplje** predškolsko obrazovanje i vaspitanje realizuje se u Predškolskoj ustanovi „Neven“ i u osnovnim školama. U ovoj opštini radi šest osnovnih škola: OŠ „9. oktobar“, OŠ „Nikodije Stojanović – Tatko“, OŠ „Ratko Pavlović Čičko“, OŠ „Milić Rakić – Mirko“, OŠ „Svetislav Mirković – Nenad“ i OŠ „Vuk Stefanović Karadžić“, od kojih sve, sem poslednje, imaju u školi organizovan pripremni predškolski program.

OŠ „9. oktobar“ locirana je u Prokuplju, ima ukupno 1000 djaka, a medju njima je 100 (10%) romske nacionalnosti. Pripremni predškolski program organizuje Predškolska ustanova „Neven“. Škola ima pedagoškog asistenta.

OŠ „Nikodije Stojanović – Tatko“ takodje se nalazi u Prokuplju, ima ukupno 1000 učenika, od koji je 100, odnosno 10% romske nacionalnosti. I u ovoj ustanovi predškolski program implementira Predškolska ustanova „Neven“, a škola nema pedagoškog asistenta.

OŠ „Ratko Pavlović Čičko“ takodje se nalazi u Prokuplju. I ona ima 1000 djaka, ali je samo nekoliko romske nacionalnosti. Nemaju pedagoškog asistenta, a PU „Neven“ realizuje predškolski program.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

OŠ „Milić Rakić – Mirko“ nalazi se u Prokuplju, u blizini romskog naselja „Čerkez“. Ima ukupno 700 djaka, a 74 je romske nacionalnosti (10,5%). Pripremni predškolski program realizuje Predškolska ustanova „Neven“, a škola ima pedagoškog asistenta.

OŠ „Svetislav Mirković – Nenad“ nalazi se u Maloj Plani, ima ukupno 300 djaka, a podatak o broju romskih učenika nije nam bio dostupan. I ovde pripremni predškolski program realizuje PU „Neven“, a škola nema pedagoškog asistenta.

Konačno, PU „Neven“ nalazi se u Prokuplju, ima ukupno 226 dece koja pohađaju pripremni predškolski program, a medju njima je 20-oro dece romske nacionalnosti (9%), što je na nivou njihove zastupljenosti u osnovnim školama. Ustanova ima pedagoškog asistenta.

Iako se u njoj ne organizuje pripremni predškolski program, kao primer segregacije romske dece u ovoj opštini navodimo OŠ „Vuk Stefanović Karadžić“, koja se nalazi nedaleko od Prokuplja, u selu Žitni potok. Od ukupno 100 učenika ove škole, 90 (90%) je romske nacionalne pripadnosti, a škola nema ni pedagoškog asistenta.

U opštini **Bela Palanka** pripremni predškolski program odvija se u Predškolskoj ustanovi „Dragica Lalović“ i u dve osnovne škole: OŠ „Ljupče Španac“ i OŠ „Jovan Arandjelović“.

OŠ „Ljupče Španac“, koja je locirana u samoj Beloj Palanci, ali radi i u isturenim odeljenjima u obližnjim selima, ima ukupno 620 učenika, od kojih je čak 211, odnosno 34% romske nacionalnosti. Pripremni predškolski program koji se odvija u ovoj školi (škola ga i organizuje) pohađaju samo romska deca, kojih je školske 2015/2016. godine bilo 21. Škola ima pedagoškog asistenta.

OŠ „Jovan Arandjelović“ nalazi se u selu Crvena Reka. Ima ukupno 100 učenika, a medju njima je 24, dakle 24% romske nacionalnosti. Pripremni predškolski program u ovoj školi organizuje Predškolska ustanova „Dragica Lalović“. Ova škola nema pedagoškog asistenta.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Predškolska ustanova „Dragica Lalović“, koja se nalazi u Beloj Palanci, radi i u isturenim odeljenjima, u pomenutoj Crvenoj Reci i u selu Dolac. Školske 2015/2016. godine ova ustanova imala je ukupno 58 dece, a medju njima samo troje (5,1%) romske nacionalnosti.

Relativni udeo romske dece u Predškolskoj ustanovi „Dragica Lalović“ značajno odstupa od njihovog udela u osnovnim školama. Situacija bi verovatno bila drugačija da predškolska ustanova ima zaposlenog pedagoškog asistenta.

Na osnovu ovih podataka možemo da zaključimo dve mogućnosti za ovako mali broj romske dece u Predškolskoj ustanovi.

Jedna je da, uprkos velikom broju Roma u ukupnoj populaciji medju odraslim stanovništvom, pripadnost romskoj populaciji nije socijalno poželjna, što je inače i slučaj ne samo u Srbiji, nego i u zemljama u okruženju. Stoga se neki roditelji romske dece koja pohađaju predškolsku ustanovu nisu izjasnili kao Romi. Tu pretpostavku, međutim, opovrgava činjenica da u školama ove opštine ima puno romske dece (34%, odnosno 24%), što znači da se roditelji romske dece u školama izjašnjavaju kao Romi u visokom procentu, pa zašto to onda ne bi činili i kada su im deca predškolskog uzrasta?

Druga, jednako verovatna mogućnost je da veliki broj romske dece za koju je zakonom prema uzrastu propisano da pohađaju nastavu pripremnog predškolskog programa njime nisu ni obuhvaćena.

Medjutim, činjenica je da se u gradu pripremni predškolski program odvija u dve ustanove: u OŠ „Ljupče Španac“, koji su protekle školske godine pohađala isključivo romska deca, i u Predškolskoj ustanovi „Dragica Lalović“ u kojoj skoro da i nije bilo romske dece. To ukazuje na segregaciju romske dece u obrazovnom sistemu ove opštine, koju očigledno tolerišu, uprkos pozitivnom zakonodavstvu, i nadležna školska uprava i Ministarstvo prosvete.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

ANALIZA GODIŠNJIH PLANOVA RADA PREDŠKOLSKIH USTANOVA U IZABRANIM OPŠTINAMA, SA ASPEKTA INKLUZIVNOSTI

Analiza Godišnjeg plana rada za radnu 2015/2016. godinu Predškolske ustanove „Bajka“ iz Knjaževca

Godišnji plan rada ove ustanove koncipiran je na sledeći način. U prvom, odnosno uvodnom delu ovim planom se definišu vreme, mesto, način i nosioci programa vaspitanja i obrazovanja u ustanovi; ciljevi i zadaci, a kao polazna osnova navodi se pozitivno zakonodavstvo koje reguliše ovu oblast. Pored već pominjanih Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakona o predškolskom vaspitanju, navode se i brojni pravilnici koji bliže određuju pojedine oblasti rada, kao i Izveštaj o radu prethodne godine, Razvojni plan, Predškolski program, Statut i druga normativna akta ustanove.

Ciljevi i zadaci oslanjaju se na pozitivne zakonske propise i u skladu su sa prirodom delatnosti predškolske ustanove. Kao jedan od zadataka navodi se realizacija Pripremnog predškolskog programa, koja treba da omogući što bolju spremnost za polazak u školu, i naglašava se da će ustanova, u okviru svojih redovnih aktivnosti, biti angažovana na povećanju upisa dece iz osetljivih društvenih grupa.

U drugom delu opisuje se organizacija rada ustanove: uslovi rada, tehničko i investiciono održavanje, radno vreme, ukupan broj upisane dece i ukupan broj dece upisane u PPP, kao i struktura radnog vremena vaspitača, medicinske sestre-vaspitača i pedagoga.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

U trećem delu definišu se planovi rada stručnih organa u predškolskoj ustanovi, čija struktura je takodje uskladjena sa pozitivnim zakonodavstvom i inkluzivnim principima obrazovanja. To su planovi rada Pedagoškog kolegijuma; Vaspitno-obrazovnog veća; stručnih aktiva vaspitača i medicinskih sestara-vaspitača, stručnog aktiva za razvojno planiranje; timova za inkluzivno vaspitanje i obrazovanje i prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja dece, vrednovanje i samovrednovanje, pripravnika i mentora, kao i plan rada stručnog saradnika – pedagoga.

Planovi rukovodećih organa, organa upravljanja i drugih organa određeni su u četvrtom delu, kroz definisanje planova rada Upravnog odbora, Saveta roditelja, direktora i rukovodioca vrtića.

U nastavku se navode i detaljno razradjuju pojedini planovi vezani za konkretne aktivnosti predškolske ustanove u samoj ustanovi, ali i izvan nje, kroz saradnju sa roditeljima i brojnim partnerima u socijalnoj zajednici. To su: Plan prigodnih programa, Plan povremenih programa, Plan saradnje sa lokalnom zajednicom, Plan saradnje sa osnovnom školom, Plan saradnje sa porodicom, Plan stručnog usavršavanja zaposlenih, Plan preventivno-zdravstvene zaštite, Plan ishrane, broj i vrsta obroka, Izvod iz razvojnog plana, Program zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, Individualni obrazovni plan (IOP). Potom sledi analiza praćenja ostvarivanja i evaluacija godišnjeg plana rada, Plan marketinga predškolske ustanove i Kalendar rada.

Mi ćemo se u ovoj analizi baviti samo onim delovima Godišnjeg plana kojima su predviđeni inkluzivni sadržaji i aktivnosti.

Počecemo od planova rada stručnih organa u predškolskoj ustanovi.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Plan rada pedagoškog kolegijuma, koji čine direktor, pedagog i predstavnici stručnih aktiva razmatra pitanja od značaja za funkcionisanje ustanove i ostvarivanje njene delatnosti, odnosno koordinira rad svih stručnih timova i svih aktivnosti u ustanovi, pa i onih koje su vezane za inkluzivne sadržaje.

Plan rada stručnog aktiva vaspitača i Plan rada stručnog aktiva medicinskih sestara su izuzetno sadržajni i inkluzivni elementi u njima vide se pre svega kroz bogatu i raznovrsnu saradnju koju vrtić ima sa organizacijama i institucijama u lokalnoj sredini. Pored edukativnih izleta, zimovanja, sportsko – rekreativnih aktivnosti, karnevala, obeležavanja brojnih praznika, planirane su i aktivnosti u kojima učestvuju roditelji, drugi vrtići, opštinski organi, medicinske ustanove i sl. Rad svih aktivnosti Predškolske ustanove prate periodične evaluacije vaspitno-obrazovnog rada kao i samovrednovanje i vrednovanje rada institucije.

Plan tima za inkluzivno vaspitanje i obrazovanje bavi se aktivnostima koje su vezane za decu kojoj je potrebna dodatna podrška. On obuhvata identifikaciju takve dece u objektima ustanove, pripremu vaspitača, samog deteta, njegovih roditelja, a potom i sve ostale dece i njihovih roditelja. Za decu kojoj je potrebna dodatna podrška planirana je izrada pedagoških profila, kao i kreiranje posebnih stimulativnih programa prilagodjenih potrebama ove dece koje su usmerene na očuvanje njihovih potencijala, kao i davalje predloga za utvrđivanje prava na IOP i njegovo dostavljanje pedagoškom kolegijumu na usvajanje.

U ovom delu ne pominje se saradnja sa roditeljima o pravu deteta na IOP i pravu roditelja da učestvuju u njegovom kreiranju i praćenju, kao i pravu da se ne slože sa njegovom primenom. Naime, po Zakonu, pedagoški kolegijum ne može doneti odluku da se sa detetom radi po individualnom obrazovnom planu bez pristanka roditelja. Pominje se saradnja sa ključnim institucijama na nivou lokalne zajednice, vezanih za implementaciju inkluzivnog obrazovanja, rešavanje problema na terenu u saradnji sa centralnim koordinacionim timom i informisanje

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

roditelja i medija. Saradnja sa roditeljima dece kojoj je potrebna dodatna podrška, od obrazloženja potrebe, preko definisanja plana, programa, metoda i sadržaja aktivnosti, do kontinuiranog praćenja postignuća i napretka deteta neophodna je ne samo za očuvanje potencijala deteta, kako se u planu navodi, već i za njegov optimalan individualni razvoj i unapredjenje detetovih kapaciteta u skladu sa njegovim mogućnostima. To je deo koji bi trebalo razvijati i na kojem bi trebalo raditi u budućnosti.

Takodje, ostaje nejasna aktivnost o informisanju svih roditelja i medija, odnosno šta bi bio sadržaj takvog informisanja, kada se u takvim slučajevima radi o poverljivim podacima o detetu, pa, prema aktuelnom zakonodavstvu, javnost nema prava na uvid u ove podatke.

Umesto da se skreće pažnja na ovu decu, trebalo bi u vaspitno-obrazovnim institucijama, lokalnim sredinama i čitavom društvu kreirati takvu socijalnu i kulturnu klimu u kojoj bi se različitost podrazumevala. Uključivanje dece iz socijalno depriviranih sredina i dece sa posebnim potrebama u obrazovni sistem podstiče njihov razvoj, jer svako dete može da uči i svako dete najbolje uči u društvu druge dece. Takodje, to pozitivno deluje i na razvoj sve dece i tu dimenziju bi trebalo razvijati i na njoj instistirati, jer se na taj način deca od malena uče koliko je raznolika socijalna sredina u kojoj žive i kroz igru i podršku „drugačijoj“ deci razvijaju se osećanja solidarnosti i empatije koja su integralni deo svake ostavarene i uspešne ličnosti. Na taj način se i stereotipi i predrasude prema drugoj deci, samo zato što pripadaju različitim društvenim grupama, i koje se prenose sa roditelja na decu, lakše prevazilaze.

Plan rada tima za prevenciju nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja dece predstavlja svojevrsan program zaštite dece i podrazumeva planirane aktivnosti, procedure i prateću dokumentaciju koja se odnosi na ovu oblast. Neke aktivnosti se sprovedu kontinuirano, a neke po potrebi, a u njih su uključni roditelji i tim u vrtiću koji se posebno bavi prevencijom nasilja. Pri realizaciji ovih aktivnosti, pominje se saradnja sa relevantnim institucijama iz spoljne mreže

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

zaštite, kao i saradnja sa medijima. Na osnovu programa predškolske ustanove, tim na nivou vrtića izradjuje konkretan plan zaštite, a članovi tima vrtića pored evidentiranja slučaja, vođenja dokumentacije i praćenja efekata preduzetih mera, izradjuju i Plan zaštite deteta, a predlažu i mere za povećanje bezbednosti dece u vrtiću.

O svim aktivnostima vezanim za zaštitu dece u vrtiću predvidjeno je informisanje roditelja na roditeljskom sastanku na samom početku saradnje, kao i aktivnosti za podsticanje saradnje sa roditeljima u duhu tolerancije i nenasilnog rešavanja problema.

U slučaju međusobnog povredjivanja dece u grupi, primenjuje se plan zaštite i prate se efekti preduzetih mera. Kada se dodje do saznanja da je nasilje nad detetom izvršila odrasla osoba u ili izvan ustanove, takodje se obaveštava tim na nivou vrtića, koji sprovodi proces zaštite, prati efekte preduzetih mera i vodi adekvatnu evidenciju.

Predvidjenim planom prevencije i zaštite dece ispoštovana je zakonska procedura, ali je u našem društvu posebno zabrinjavajuće da se ta procedura u praksi ne sprovodi uvek adekvatno i ponekad predstavlja dodatno maltretiranje žrtve, a ta pojava prisutna je u čitavnom našem školskom sistemu.

Plan rada stručnog saradnika – pedagoga sadrži veliki broj zadataka koji se odnose na obezbedjivanje optimalnih uslova za razvoj dece i ostvarivanje vaspitno – obrazovnog rada, odnosno praćenje i podsticanje celovitog razvoja deteta; podrška vaspitačima u kreiranju programa rada sa decom, predlaganje i organizovanje različitih vidova aktivnosti, koje doprinose dečjem razvoju i napredovanju, podrška vaspitačima u unapredjivanju i osavremenjivanju vaspitno – obrazovnog rada; pružanje podrške roditeljima u jačanju njihovih razvojnih kompetencija i razvijanju saradnje porodice i ustanove po pitanjima značajnim za vaspitanje i obrazovanje dece, učestvovanje u praćenju i vrednovanju vaspitno-obrazovnog rada, saradnja sa

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

institucijama, lokalnom samoupravom, stručnim i strukovnim organizacijama; samovrednovanje, stalno stručno usavršavanje i praćenje razvoja pedagoške nauke i prakse.

Plan je posebno inkluzivan u elementima koji se odnose na sprovođenje istraživanja u ustanovi u cilju ispitivanja potreba dece, roditelja i lokalne samouprave; učestvovanja u pripremi individualnog obrazovnog plana za decu; učestvovanje u izboru i koncipiranju posebnih i specijalizovanih programa predškolske ustanove⁶; saradnja sa svim učesnicima i saradnicima obrazovno-vaspitnog procesa takodje ima inkluzivni karakter; pružanje pomoći vaspitačima u osmišljavanju rada sa decom kojima je potrebna dodatna podrška; osnaživanje vaspitača za rad sa decom iz osetljivih društvenih grupa kroz razvijanje fleksibilnijeg stava prema kulturnim razlikama i razvijanje interkulturne osetljivosti i predlaganje postupaka koji doprinose njihovom osnaživanju; uključivanje roditelja/staratelja u pojedine oblika rada ustanove i participacija u svim segmentima rada ustanove⁷; upoznavanje roditelja sa važećim zakonima, konvencijama i protokolima o zaštiti dece od zlostavljanja i zanemarivanja; saradnja, između ostalog, i sa pedagoškim asistentom i pratiocima deteta na koordinaciji aktivnosti; saradnja sa obrazovnim, socijalnim, naučnim, kulturnim ustanovama, lokalnom službom i Nacionalnom službom za zapošljavanje.

Medju organizacijama i ustanovama sa kojima pedagog saradjuje, jedino se ne pominje nevladin sektor, iako je on značajan činilac u radu obrazovno-vaspitnih institucija, naročito kada su u pitanju deca iz socijalno depriviranih sredina, odnosno dece pripadnika romske nacionalne manjine.

⁶ Kada je o ovim programima reč, treba naglasiti da nismo uspeli ni od jedne od navedenih ustanova da dobijemo dodatne programe po kojima rade. Individualni obrazovni plan koji bi imao razvojni karakter takodje je oblast kojom bi trebalo detaljnije upoznati vaspitače.

⁷ Ovo je inkluzivni princip za koji nismo sigurni da se često primenjuje u našim obrazovnim institucijama.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Plan prigodnih programa, Plan povremenih programa, Plan saradnje sa lokalnom zajednicom, Plan saradnje sa osnovnom školom i Plan saradnje sa porodicom, prema broju i raznovrsnosti predvidjenih kulturnih i javnih manifestacija izuzetno su sadržajni i ukazuju na visok nivo profesionalnosti zaposlenog kadra, otvorenost za saradnju sa širom zajednicom, kao i kreiranje inkluzivne klime i praktikovanje inkluzivne politike u radu ustanove.

Plan rada stručnog usavršavanja zaposlenih predviđa dinamiku, sadržaj i nosioce usavršavanja, ali se u njemu ne pominju posebne oblasti, ni kompetencije koje bi trebalo razvijati.

Na kraju se posebno razradjuju Program zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i Individualni obrazovni plan.

Programom zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja definišu se potencijalni akteri, mere i procedure, a naglašava se i da svi zaposleni čine unutrašnju mrežu zaštite.

Kada je Individualni obrazovni plan u pitanju, definiše se, u skladu sa pozitivnim zakonodavstvom ko sve čini članove Tima za pružanje dodatne podrške detetu, naglašava se neophodna saradnja sa roditeljima i potencijalno uključivanje interresorne komisije radi dodatne obrazovne, zdravstvene i socijalne zaštite koja se pruža u ustanovama van vrtića, odnosno od strane neophodnih stručnjaka izvan vrtića. Navode se i pojedinačni koraci u izradi IOP-a, od detaljnog opisa aktuelnog nivoa funkcionisanja i individualnih karakteristika deteta, preko opisa oblasti za koju se planira podrška, ciljevi i ishodi koji se žele postići u definisanom periodu, do oblika, tipova, nivoa i sadržaja učestalosti podrške.

Analiza Godišnjeg plana rada za školsku 2015/2016. godinu

Predškolske ustanove „Neven“ iz Prokuplja

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agrolinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

Na početku ovog Godišnjeg plana detaljno je prikazana „lična karta“ ustanove, opisana je organizacija rada i kadrovi, kao i polazne osnove rada Ustanove.

U nastavku se, između ostalog, navode Program socijalnog rada i socijalne zaštite (sa razradjenim akcionim planom), Programi stručnih organa škole, Tima za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, Plan i program zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja.

Detaljno se opisuje svaki od četiri objekta u sastavu ustanove⁸, navode se imena vaspitača i medicinskih sestara-vaspitača i broj dece prema pojedinim uzrasnim grupama, po objektu, uključujući i pripreme grupe pri osnovnim školama. Opisuju se i objekti koji se nalaze u isturenim odeljenjima.

Ističe se da broj dece u grupama zadovoljava predviđene normative, a da objekti za smeštaj dece zadovoljavaju osnovne kriterijume u pogledu prostora i opreme. Opremljenost ustanove izražena je u procentima, najopremljenija je u oblasti likovnog vaspitanja (90%), dok se najviše zaostaje u sredstvima u oblasti muzičkog vaspitanja (65%), a prosečna opremljenost ustanove u procentima je 76%. Detaljno je razradjen i plan unapredjenja materijalno-tehničkih uslova rada. Organizacija rada i kadrovi prikazani su tabelarno, sa preciznom satnicom po smenama i radnom vremenu, kao i pregled broja zaposlenih po stručnom profilu.

Naveden je i kalendar vaspitno-obrazovnog rada pripremnih grupa, koje su u našem fokusu, i za ove grupe navodi se šest uobičajenih praznika koji se u našim obrazovno-vaspitnim ustanovama proslavljaju.

---

⁸ Ustanova u svom sastavu ima 4 objekta („Bambi“, „Radost“, „Biseri“ i „Bajka“) u kojima su smeštene 23 celodnevne i 17 poludnevni grupa, a ukupan broj dece je bio 796.

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

U Polaznim osnovama rada navodi se da se plan oslanja, pored zakonskih propisa, na uobičajene programe vaspitno-obrazovnog rada sa decom odgovarajućih uzrasta, kao i brojni pravilnici koji preciznije regulišu pojedine oblasti, a postavljaju se i prioritetni zadaci za predviđeni period.

Od posebnih programa koji se definišu godišnjim planom rada ustanove, za nas je posebno interesantan Program socijalnog rada i socijalne zaštite, koji predstavlja osnovu za planiranje zadataka kojima se ostvaruje socijalna funkcija predškolske ustanove. Očigledan je pozitivan uticaj socijalnog radnika kao stručnog saradnika, pored pedagoga i psihologa, koji u ustanovi rade.

Socijalna zaštita posmatra se kao sistematska delatnost koja omogućuje primarnu preventivu različitih teškoća u razvoju dece, čime se obezbeđuje blagovremena intervencija. U sklopu ove zaštite navode se i različite socio-kulturne aktivnosti koje se planiraju s ciljem prevladavanja segregisanog i stigmatizujućeg položaja dece koja potiču iz marginalizovanih društvenih grupa. Inkluzivni pristup ogleda se u takvoj organizaciji socijalne zaštite koja počiva na saradnji sa porodicom, radu u porodici i sa porodicom, na terenu i u koordinaciji sa drugim službama i institucijama.

U okviru ove predškolske ustanove, od školske 2014/2015. godine radi Savetovalište za porodicu, gde se roditeljima i porodicama dece upisane u ustanovu pruža stručna pomoć u rešavanju problema. Rad savetovališta oranizovan je u skladu sa potrebama roditelja, a aktivnosti koje se u njemu odvijaju su: individualni rad ili rad sa oba roditelja, edukativni programi i predavanja za roditelje, grupe za lični rast i razvoj roditelja i edukativni programi predavanja za vaspitače i stručne saradnike Ustanove.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Kao jedna od najvažnijih funkcija predškolskog obrazovanja i vaspitanja navodi se prevazilaženje društvenih razlika među decom i kompenzacija nepovoljnog položaja dece iz marginalizovanih društvenih grupa.

U sklopu Programa socijalne zaštite definisan je i Akcioni plan, kojim su precizirane aktivnosti usmerene ka deci iz posebno osetljivih društvenih grupa: deci samohranih roditelja, deci iz materijalno ugroženih porodica, bez roditeljskog staranja, sa smetnjama u razvoju, romskoj deci.

Inkluzivna dimenzija ove ustanove ogleda se i u saradnji sa društvenom sredinom, u okviru koje se programom predviđaju organizovane posete preduzećima, zanatskim radnjama, muzeju, crkvi, kao i odlazak u bioskop, pozorište, a značajna saradnja na planu saobraćajnog vaspitanja dece ostvajuje se sa MUP-om.

U Planu je poseban prostor posvećen inkluzivnom obrazovanju: određuje se Tim za inkluzivno obrazovanje, kao i njegovi Plan i Program rada.

Zadatak Tima za inkluzivno obrazovanje je koordinacija rada operativnih timova prilikom izrade individualnih planova podrške za svako dete sa smetnjama u razvoju, praćenje procedura i saradnja sa relevantnim telima i ustanovama u cilju ostvarivanja prava na dodatnu obrazovnu, socijalnu i zdravstvenu zaštitu (Interresornom komisijom, Centrom za socijalni rad, Domom zdravlja, stručnim službama osnovnih škola i sl.). Članove tima čine pedagog, psiholog i pet vaspitača. Na ovom mestu pominju se isključivo deca sa smetnjama u razvoju, mada se kasnije navode i druge kategorije dece.

Cilj programa inkluzivnog obrazovanja, koji donosi Stručni tim za inkluzivno obrazovanje je da se dugoročno unapredi rad sa „decom sa smetnjama u razvoju, invalidnom

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

decom i decom iz marginalizovanih i osetljivih društvenih grupa“, da im se obezbedi jednako pravo na obrazovanje i vaspitanje, kao i dostupnost tom pravu.

Kada je u pitanju IOP, Zakon propisuje da se on može primenjivati i kod dece koja su posebno darovita ili talentovana za neku oblast, pa bi onda trebalo za njih osmisliti napredniji program, u skladu sa njihovim potrebama, da bi se na vreme razvili svi njihovi potencijali. Iako se inkluzivna dimenzija vaspitno-obrazovnog rada odnosi i na ovu kategoriju, ni u jednom od vrtića se ta deca ne pominju.

Kao što je Zakonom i predviđeno, Ustanova je donela planove i programe rada u okviru zaštite dece o nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, koji podrazumevaju informisanje, kao i preventivne i interventne mere u slučaju nasilnog ponašanja dece međusobno ili odraslih prema deci. Naglašava se da su zaposleni edukovani kako da adekvatno reaguju u kriznim situacijama, kao i da se kontinuirano radi na smanjenju poznatih i potencijalnih rizika u određenim okolnostima.

Ustanova je donela niz dokumenata koji regulišu ovu oblast: Poseban protokol za zaštitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja u predškolskoj ustanovi, Plan rada Tima za zaštitu dece i Program zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja i svi zaposleni dužni su da se informišu o ovim dokumentima.

Poseban protokol je dokument koji je namenjen vaspitačima, stručnim saradnicima, direktorima, nastavnom osoblju, roditeljima/starateljima i predstavnicima lokalne samouprave. U njemu su obrazložene mere prevencije i mere intervencije, definisane procedure u zaštiti dece i precizirane uloge svih aktera uključenih u život i rad vaspitno-obrazovne ustanove.

Program zaštite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja nadovezuje se na Poseban protokol i u njemu su konkretizovani sadržaji aktivnosti vezanih za uredjenje ove problematike.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Definisani ciljevi ovih dokumenata, posebno „stvaranje i negovanje klime prihvatanja, tolerancije i uvažavanja“ i „promena kulturnih, društvenih normi, stereotipa i predrasuda koje podstiču nasilje“ osnova su za stvaranje inkluzivne klime koja doprinosi unapredjenju kvaliteta života i rada dece i odraslih u ovoj predškolskoj ustanovi.

U posebnoj tabeli konkretizovane su preventivne i interventne mere, opisani su i svrstani u grupe pojedini oblici nasilnog ponašanja dece (po nivou, intenzitetu, stepenu rizika i posledica), akteri intervencije i mere zaštite.

Medjutim, nisu posebno precizirani oblici nasilnog ponašanja odraslih osoba prema deci i procedure za njihovo propoznavanje, dokazivanje i intervenciju.

Analiza Godišnjeg plana rada za radnu 2015/2016. godinu Predškolske ustanove „Dragica Lalović“ iz Bele Palanke

Godišnji plan rada ove predškolske ustanove počinje kratkom ocenom stanja i nivoa razvijenosti, navodjenjem osnovnih problema i zadataka Ustanove. Potom se detaljno opisuju materijalno-tehnički uslovi rada i kadrovska struktura zaposlenog osoblja, organizacija vaspitno-obrazovnog rada i ponuda programa i usluga. Slede godišnji planovi rada stručnih timova i stručnog saradnika Ustanove, rukovodećeg organa, Upravnog odbora, Saveta roditelja, Plan vannastavnih aktivnosti, Plan stručnog usavršavanja, a posebno se izdvaja saradnja sa roditeljima i društvenom sredinom. Ovim globalnim planom predviđeno je i praćenje i evaluacija, kao i Plan predškolskog marketinga.

U okviru opisa osnovne delatnosti Ustanove, navodi se, izmedju ostalog i inkluzija dece iz osetljivih grupa u redovne grupe, kao i vaspitno-obrazovni rad sa decom sa posebnim

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

potrebama. Ističe se i da su u Ustanovi zabranjene sve vrste nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja, kao i aktivnosti koje ugrožavaju, diskriminišu ili izdvajaju pojedinačnu decu, odnosno grupu dece.

Medju osnovnim problemima u ostvarivanju delatnosti, navode se kapaciteti vaspitno-obrazovnog osoblja za primenu Zakona o osnovama sistema obrazovanja i vaspitanja i Zakona o predškolskom vaspitanju i koordinacija i saradnja sa ustanovama, intitucijama i organima na nivou Opštine.

Očigledno je da u ovoj nerazvijenoj opštini, u kojoj zbog opadanja nataliteta i migracija mladih opada broj dece, Ustanova ima problema sa sprovođenjem Zakona o maksimalnom broju zaposlenih u javnim preduzećima i ustanovama, jer se naglašava da treba sprovesti novu sistematizaciju rada, odnosno racionalizaciju radnih mesta, a navode se i problemi zaostalih neisplaćenih obaveza koji mogu da dovedu u pitanje kupovinu igračaka, didaktičkog materijala i ostalih neophodnih sredstava za rad i adaptaciju objekata i isturenih odeljenja. „Radni materijal za rad sa decom nabavljaju roditelji u saradnji sa ustanovom“. Planom unapredjenja materijalno-tehničkih sredstava navedene su potrebe za brojnim radovima na sanaciji eksterijera, objekata i enterijera, nabavka igračaka, didaktičkog materijala i stručne literature.

Medju zadacima Ustanove je i „realizacija pripremnog predškolskog programa“, kao i „potpuni obuhvat dece sa seoskog područja pripremnim predškolskim programom“.

Uprkos tome što su u Ustanovi svesni uzroka smanjenog obima dece, ipak smatraju da bi obuhvat mogao biti veći, a kao glavni razlog neupisivanja dece navode nezaposlenost roditelja.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Ukupna društveno – ekonomska situacija u ovoj Opštini je nepovoljnija u odnosu na ostale dve posmatrane opštine⁹.

Pripremni predškolski program organizuje se od 2006/2007. godine za decu uzrasta od 5,5 do 6,5 godina i preduzimaju se mere da Predškolska ustanova obuhvati svu decu ovog uzrasta sa teritorije Opštine Bela Palanka, utoliko pre što od posmatrane školske godine deca mogu iz okolnih sela da se dovoze do ustanove, pošto su dobila mini-bus, kao donaciju Evropske unije.

Naglašava se da ustanova upisuje svu decu pomenutog uzrasta, uključujući decu sa smetnjama u razvoju, u redovne vaspitno-obrazovne grupe u saradnji sa Interresornom komisijom, a po proceni psihofizičkog zdravlja deteta izrađuje individualne planove podrške. Na teritoriji Opštine u četiri pripreme grupe upisano je ukupno 68-oro dece.

Pripremni predškolski program ostvaruje se po modelu B u skladu sa Opštim osnovama, njime se doprinosi fizičkoj, emocionalnoj i intelektualnoj spremnosti dece za polazak u školu. Jedino u ovom planu se detaljnije preciziraju zadaci vaspitno-obrazovnog rada u pripremnom predškolskom periodu.

„U godini pred polazak u školu, zadaci vaspitno-obrazovnog rada su:

- Podsticanje osamostaljivanja deteta;

⁹ Zakon o regionalnom razvoju („Službeni glasnik RS“, br. 51/2009 i 30/2010), u cilju ujednačavanja teritorijalnog prosperiteta zemlje, prema stepenu društveno-ekonomske (ne)razvijenosti svrstava opštine u četiri grupe, u zavisnosti od toga koliko odstupaju od republičkog proseka. Prema ovoj podeli, opština Bela Palanka se nalazi u poslednjoj grupi, odnosno u kategoriji devastiranih područja, jer stepen njene razvijenosti iznosi manje od 50% republičkog proseka (http://www.olimpija.rs/index.php?option=com_content&view=article&id=73&Itemid=15).

Od opština koje su u našem fokusu, Bela Palanka je najnerazvijenije područje. Knjaževac je u nešto povoljnijem položaju sa 60% republičkog proseka, a najrazvijenija je opština Prokuplje koja se nalazi u kategoriji opština čiji je stepen razvijenosti između 60 i 80 posto republičkog proseka.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

- Pružanje podrške fizičkom razvoju;
- Jačanje socio-emocionalne kompetencije;
- Pružanje podrške saznavnom razvoju;
- Negovanje radoznalosti;
- Podsticanje kreativnosti i uvažavanje individualnosti“.

Prema Programu inkluzivnog obrazovanja, planira se da se dugoročno unapredi rad sa decom sa smetnjama u razvoju, kao i sa decom iz marginalizovanih i osetljivih društvenih grupa, da se izjednači dostupnost obrazovanja za svu decu, bez diskriminacije i izdvajanja dece.

„Osnovni cilj ovog programa je podsticanje razvoja i integrisanost dece sa smetnjama u razvoju u grupu vršnjaka bez razvojnih teškoća. Potrebe deteta su osnovni orijentir za adaptaciju programa namenjenih deci sa smetnjama u razvoju, a vaspitači i roditelji su aktivni partneri u tom procesu“.

Osnovni kriterijumi za izbor programa rada namenjenom svakom konkretnom detetu su potrebe deteta i razvijenost njegovih sposobnosti, a ovaj program podrazumeva pripremu kako samog deteta sa smetnjama u razvoju, tako i ostale dece, roditelja i vaspitača. Zapravo, ovaj program zahteva dodatnu pripremu i edukaciju vaspitača i partnerski odnos sa roditeljima.

U jednu inkluzivnu grupu uključeno je maksimalno dvoje dece sa smetnjama u razvoju, a posebni stimulativni programi, koji se kreiraju i osmišljavaju za decu sa smetnjama u razvoju kroz individualni obrazovni plan, organizuju se kroz igru sa ostalom decom.

Za uspeh ovog programa važna je saradnja, odnosno partnerski odnos sa roditeljima, jer su oni deo tima koji čine roditelj, vaspitač i stručni saradnik. Oni zajednički planiraju program aktivnosti deteta koje treba realizovati u vrtiću i kod kuće i kontinuirano prate efekte rada sa detetom i njegov napredak. To su stimulativni programi koji su prilagodjeni potrebama deteta sa smetnjama u razvoju.

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Pozitivni efekti inkluzivnog obrazovanja treba da se ispolje kako kod deteta sa smetnjama u razvoju, tako i kod ostale dece u kolektivu.

Detetu sa smetnjama u razvoju boravak u grupi vršnjaka omogućice bolju socijalizaciju i ocvuvanje i podsticanje njegovih razvojnih potencijala, komunikacijskih sposobnosti i dobrih higijenskih i radnih navika.

Kod dece bez razvojnih smetnji razvica se empatija zasnovana na neposrednom licnom iskustvu sa detetom koje ima razvojne smetnje i tolerancija na razlicitosti.

Roditelji dece sa smetnjama u razvoju bice osnazeni pozitivnim iskustvom o mogucnostima razvoja njihovog deteta i njegovog uklapanja u grupu ostale dece, ovladavanje vestinama i znanjima koje ce im omogućiti bolju podrsku detetu i bolju pripremljenost deteta za polazak u skolu. Pozitivni efekti ocekuju se i kod roditelja dece bez razvojnih smetnji.

Postupci i procedure predvidjeni odgovarajucom zakonskom regulativom navode se u ovom dokumentu.

Program zastite dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja posebno se obradjuje i u ovom Godisnjem planu. Tim za zastitu dece od nasilja, zlostavljanja i zanemarivanja koji se sastoji od sedam clanova treba da omoguci stvaranje uslova za siguran boravak dece, da pobezbedi primenu Posebnog protokola i da kreira atmosferu koja je pogodna da razvoj dece, negovanje kulture ponašanja i uvažavanja licnosti deteta, u kojoj se poštuju prava deteta i ne toleriše se nasilje. Tim razvija program zaštite, predlaže i pokreće preventivne mere, razvija procedure za intervencije i interveniše u slučajevima nasilja, povezuje ustanovu sa drugim relevantnim profesionalnim institucijama i prati profesionalni razvoj zaposlenih u ovoj oblasti.

U Razvojnom planu Ustanove jedan od dva ključna cilja je unapredjenje kvaliteta rada ustanove kroz poboljšanje medjuljudskih odnosa, razvoj profesionalizma i unapredjenje saradnje

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

sa ustanovama iz socijalnog okruženja, čime se stvara povoljna klima za unapredjenje rada ustanove i afirmaciju inkluzivne kulture u zajednici. Naročito se ističe potreba za saradnjom kada je u pitanju smanjenje agresivnosti i jačanje tolerancije.

Kod definisanja preventivnih mera takodje se pominje podizanje opšteg kvaliteta odnosa u ustanovi, a učestalo pominjanje indirektno ukazuje na potencijalno poremećene odnose u kolektivu.

Kada se govori o nasilju, zlostavljanju i zanemarivanju dece, ne definišu se posebni pojavni oblici i uglavnom se ta pojava posmatra u sklopu prevencije agresivnosti kod same dece, što je svojevrsno ograničenje, jer je pojava mnogo složenija i podrazumeva da vaspitači budu adekvatno edukovani kada je u pitanju nasilje, zlostavljanje i zanemarivanje dece od strane odrasle osobe, u vrtiću, porodici ili na nekom drugom mestu.

Posebno je definisan i Program socijalne zaštite dece, kojim se, izmedju ostalog, predvidja ravijanje saradnje izmedju Ustanove i Centra za socijalni rad, preduzimanje mera i praćenje dece koja su u stanju potrebe za uslugama socijalnog rada i socijalne zaštite, utvrđivanje specifičnih pojedinačnih socijalnih potreba dece, ali i preventivni rad na zaštiti dece od nasilja, zanemarivanja i zlostavljanja, unapredjenje procesa adaptacije i socijalizacije.

Inkluzivni elementi Ustanove prepoznaju se i u brojnim posebnim programima koji uključuju saradnju sa porodicom na različitim nivoima, razvijene različite vidove podrške porodici, kao i programi negovanja jezika i kulture nacionalne manjine.

Godišnji plan kulturnih aktivnosti i javnih manifestacija kao nosioce realizacije navodi najčešće vaspitače, stručne saradnike škole, decu i roditelje, za razliku od druge dve posmatrane ustanove, kod kojih je saradnja mnogo razvijenija sa institucijama i organizacijama u neposrednom socijalnom okruženju.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

U okviru Plana stručnog usavršavanja direktora, za početak oktobra 2015. godine predviđen je prikaz sajta ove predškolske ustanove, ali je on još uvek nije dostupan, pa ostaje rezerva da li su i druge navedene aktivnosti realizovane.

PREDNOSTI I NEDOSTACI GODIŠNJIH PLANOVA RADA PREMA MOGUĆNOSTIMA KOJE PRUŽA INKLUZIVNO OBRAZOVANJE

Godišnji planovi rada sve tri posmatrane predškolske ustanove uskladjeni su sa relevantnim zakonima i pratećim propisima, a svojim sadržajem obuhvataju sve neophodne elemente delatnosti ovih vaspitno-obrazovnih institucija.

Uprkos tome što su koncipirani na različite načine, u skladu sa konkretnim potrebama, problemima i prioritetima, svi su u celini inkluzivnog karaktera. Očekivano, nekim dimenzijama inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja, iako su sve zastupljene, pojedine ustanove pridaju veći ili manji značaj u svojim planovima, što ne znači automatski da se takva situacija preslikava i u praksi.

Opredelili smo se da posmatramo sledeće inkluzivne dimenzije u planovima rada posmatranih ustanova:

- otvorenost prema lokalnoj zajednici,
- saradnja sa roditeljima,
- inkluzivno obrazovanje i vaspitanje,
- stručno usavršavanje vaspitača za bolju osposobljenost za inkluzivnu praksu,
- interkulturalna dimenzija inkluzivnog obrazovanja

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Otvorenost prema lokalnoj zajednici

Inkluzivna dimenzija obrazovno-vaspitnih ustanova posebno se odnosi na uspostavljanje kvalitetne komunikacije i saradnje sa širom socijalnom sredinom. Treba imati u vidu da je inkluzivna obrazovno-vaspitna ustanova u stalnom procesu menjanja, usavršavanja i prilagođavanja aktuelnim potrebama društva i neposrednog socijalnog okruženja s kojim je u permanentnoj interakciji. Svi društveni resursi lokalne zajednice treba da budu usmereni na unapredjenje obrazovanja i svesni njegovog značaja za napredak sredine u kojoj žive.

Interakcija predškolske ustanove sa pojedinim institucijama u lokalnoj zajednici nužna je i obavezna. To su zdravstvene ustanove, obrazovne ustanove, centri za socijalni rad, organi lokalne samouprave.

Međutim, važna je i saradnja sa svim drugim institucijama i organizacijama u lokalnoj sredini, pre svega sa kulturnim, gde uvek ima prostora za njeno razvijanje i unapredjenje.

Uloga nevladinog sektora u oblasti obrazovanja poslednjih petnaestak godina je od izuzetnog značaja, kako na nivou osavremenjavanja i unapređivanja ukupnog sistema, tako i u brojnim aktivnostima u vezi sa poboljšanjem usluga na lokalnom nivou, kao i materijalno-tehničkih uslova u kojima funkcionišu naše obrazovno – vaspitne institucije.

Prema priloženom Godišnjem planu rada, Predškolska ustanova „Bajka“ iz Knjaževca najotvorenija je i ima najraznovrsniju saradnju sa lokalnom sredinom, što je od izuzetnog značaja za sprovođenje inkluzivno-obrazovne prakse. Rad ove Ustanove odvija se kroz bogatu i intenzivnu saradnju sa brojnim organizacijama i institucijama u lokalnoj sredini i kroz raznovrsne aktivnosti u kojima Ustanova učestvuje u životu zajednice, kao i zajednica u životu ustanove.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Uvek treba imati na umu da inkluzija nije jedan prelomni trenutak u radu obrazovno-vaspitnih institucija, već je razvoj inkluzivne dimenzije kontinuirani proces promena i pronalaženja različitih oblika participacije kako dece i zaposlenih u predškolskoj ustanovi u životu zajednice, tako i različitih organizacija i institucija zajednice u životu obrazovne ustanove. Ukoliko se više obrazovno – vaspitna institucija otvori prema društvu, utoliko će imati više podrške i biti u prilici da obezbedi bolje uslove rada i ostvari bolje rezultate.

Saradnja sa roditeljima

Izuzetno važan segment rada svake, a naročito predškolske obrazovno-vaspitne ustanove je saradnja sa roditeljima, koji bi trebalo da budu permanentno prisutni u njenom životu i radu.

Predlažemo da najveći broj aktivnosti koje predškolska ustanova organizuje i u kojima učestvuju budu realizovane u saradnji sa svim roditeljima, a naročito treba uključiti roditelje dece iz socijalno depriviranih sredina. Jedno komparativno istraživanje sprovedeno u 10 zemalja Jugoistočne Evrope o uključenosti roditelja dece osnovnoškolskog uzrasta u aktivnosti škole je pokazalo ne samo da roditelji ne koriste sve mogućnosti učestvovanja u životu obrazovne ustanove, već ni ustanove ne prepoznaju roditelje kao značajne ljudske resurse, a gotovo da su isključeni iz donošenja odluka koje se tiču finansiranja ili upravljanja.

Istraživanje je pokazalo da u životu obrazovne ustanove najmanje učestvuju roditelji romske dece. „Romi su više od ostalih roditelja isključeni iz školskog života, što znači da škole nisu svesne jednog od najefikasnijih mehanizama za prevazilaženje marginalizacije i ne koriste

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

ga. Dakle, škola najredje poziva na učešće roditelje kojima je snažno partnerstvo sa njom najpotrebnije“ (Kovač Cerović i saradnici, 2010: 15)¹⁰.

Takodje treba napomenuti, a vaspitači u predškolskim ustanovama trebalo bi toga da budu svesni, da Romi, zbog otvorene ili prikrivene diskriminacije sa kojom se suočavaju, imaju otpor i osećaj nesigurnost u kontaktu sa predstavnicima institucija, pa se tako povlače i ne saradjuju dovoljno. Na vaspitačima je da pronadju prikladne i adekvatne oblike saradnje i da svojim ponašanjem privole romske roditelje da aktivno učestvuju u obrazovanju svoje dece i životu kolektiva čiji je ono deo.

Roditelji treba da saradjuju i u aktivnostima ustanove vezanim za priredbe i ostale aktivnosti koje predškolska ustanova organizuje u saradnji sa institucijama i organizacijama u lokalnoj zajednici, a od posebnog je značaja da u ovim aktivnostima učestvuju sva deca, bez forsiranja ili zapostavljanja pojedine dece i da sadržaji priredbi i izleta imaju interkulturalnu dimenziju.

Predškolska ustanova „Neven“ iz Prokuplja prepoznala je potrebu roditelja za dodatnom savetodavnom podrškom, pa je pre dve godine osnovala Savetovalište za roditelja. U savetodavnom radu učestvuju vaspitači i stručni saradnici Ustanove, a dinamika rada i sadržaj aktivnosti u uskladjeni su sa potrebama i mogućnostima roditelja. Pored individualnih konsultacija prilagodjenih radnom vremenu roditelja i aktuelnim problemima i potrebama, Savetovalište organizuje i edukativne programe posvećene savremenom roditeljstvu i problemima sa kojima se ono suočava.

¹⁰ Kovač Cerović, T., Vizek, V. i Paule, S. (2010). Komparativno istraživanje stavova roditelja Jugoistočne Evrope. Ljubljana: University of Ljubljana, Faculty of Education, Center for Education Policy Studies.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Savetovališta za roditelje trebalo bi da budu zastupljena u svim obrazovno – vaspitnim ustanovama, jer je kvalitetna saradnja na ovom niou dobar osnov za buduću saradnju roditelja i škole.

Inkluzivno obrazovanje i vaspitanje

Svi elementi neophodni za funkcionisanje inkluzivnog obrazovanja i vaspitanja prisutni su u Godišnjim planovima rada posmatranih ustanova. U njima se posebno naglašava otvorenost ustanove prema deci sa smetnjama u razvoju, kao i uključivanje dece iza marginalizovanih i socijalno isključenih društvenih grupa, kao što je romska nacionalna zajednica.

Deca iz socijalno depriviranih sredina, bez obzira na nacionalnu pripadnost, odrastaju u nepovoljnim materijalnim okolnostima, u socijalno i kulturno siromašnim i nestimulativnim uslovima kako za fizički, tako i za kognitivni razvoj. U našoj sredini u ovakvim uslovima odrasta veliki broj dece pripadnika romske nacionalne manjine.

U svim analiziranim planovima prepoznaje se kompenzatorna uloga predškolskog vaspitanja i obrazovanja u prevazilaženju razlika medju decom, što je od izuzetnog značaja za decu iz marginalizovanih socijalnih grupa.

Za ovu decu od posebnog je značaja uključivanje u vrtiće na što ranijem uzrastu, da bi se što više ublažile posledice lišavanja, a posebno je važno da budu uključena i da redovno pohađaju pripremni predškolski program. Deci iz osetljivih kategorija, u koje spadaju deca iz socijalno depriviranih sredina, omogućeno je da se upišu u prvi razred i kada na vreme nisu pohađala pripremni predškolski program, što je ustupak koji dugoročno dovodi do nesnalaženja i brze obeshabrenosti deteta, pa prouzrokuje napuštenje osnovne škole pre njenog završetka.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

Predškolska ustanova „Neven“ iz Prokuplja razvila je izuzetno sadržajan program socijalnog rada i socijalne zaštite kojima se realizuje socijalno-zaštitna funkcija predškolske ustanove, jer je prepoznata njena potreba.

Karakteristika našeg vaspitno-obrazovnog sistema je da je on prvenstveno fokusiran na decu sa problemima u razvoju i na decu iz marginalizovanih društvenih grupa i u tom usmerenju se gubi značajna dimenzija inkluzivnog obrazovanja da se on zapravo ne ograničava na pojedine kategorije, već u svojoj suštini predstavlja razvijanje koncepta u kome *svako lice* koje se obrazuje u inkluzivnoj ustanovi može da dobije više od prosečnog obrazovanja, može da razvije svoje potencijale i zadovolji svoje specifične obrazovno-vaspitne potrebe. Kad je fokus na specifičnostima svakog deteta, onda se smanjuje pritisak na decu prema kojoj se primenjuju mere tzv. „pozitivne diskriminacije“.

U planovima se detaljno opisuju procedure vezane za Individualni obrazovni plan, a nedovoljno se ističe, a pretpostavljamo da se i u praksi nedovoljno primenjuje *individualistički pristup* svakom detetu.

„Inkluzivno obrazovanje se oslanja na prava i polazi od potreba, ali, pre svega na noviu obrazovne prakse, inkluzivno obrazovanja počiva na mogućnostima individualizovanog pristupa. Postavke da su *osnovne potrebe sve dece iste*, da je *dete sa posebnim potrebama pre svega dete* i da je *svako dete individualno biće*, kao i teorijski zasnovani stavovi i praktično potvrđjena uverenja, da *sva deca mogu da uče* i da *sva deca najbolje uče u grupi vršnjaka*, tek sa individualizacijom pristupa dobijaju pravi smisao u obrazovnoj situaciji. Individualizacija pristupa podrazumeva usmerenost na dete i mogućnost praćenja promenljivih prioriteta deteta,

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

jasne ciljeve i praćenje ishoda procesa učenja i, naravno, metodičku freksibilnost kao deo nastavničke kompetencije“ (Vodič za unapredjivanje inkluzivne obrazovne prakse, 2007: 32)¹¹.

Treba imati u vidu da je Zakonom propisano da se Individualni obrazovni plan može primeniti i na talentovanu, odnosno potencijalno darovitu decu, kako bi se na vreme uočili i pepoznali kapaciteti ove dece i poklonila im se odgovarajuća pažnja. Medjutim, ni jedna od navedenih ustanova u svojim planovima ne pominje potencijalno darovitu decu, već je fokus na deci sa smetnjama u razvoju i deci iz marginalizovanih društvenih grupa. Potencijalno darovita deca iz romske nacionalne zajednice su u posebno velikom riziku da se njihovi talenti ugase na samom početku, jer nema ko da ih primeti i podrži, stoga je uloga vaspitača i kasnije učitelja i nastavnika presudna za njihov dalji razvoj i ostvarivanje punih razvojnih potencijala.

Uloga pedagoškog asistenta je od izuzetnog značaja za uključivanje dece iz socijalno depriviranih sredina u obrazovno-vaspitne institucije, pružanje podrške deci, roditeljima i vaspitačima u radu, povezivanje roditelja i ustanove...

Predškolske ustanove „Bajka“ iz Knjaževca i „Neven“ iz Prokuplja imaju pedagoškog asistena, ali u Godišnjem planu nemaju razradjene aktivnosti vezane njegov rad.

Stručno usavršavanje vaspitača u oblasti inkluzivnog obrazovanja

U sklopu stručnog usavršavanja vaspitača i medicinskih sestara – vaspitača treba posvetiti dodatnu pažnju edukativnim sadržajima vezanim za odredjenje samog sadržaja pojma

¹¹ Vodič za unapredjivanje inkluzivno obrazovne prakse. (2007). Beograd: Fond za otvoreno društvo.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

zlostavljanja i zanemarivanja dece, kao i za upoznavanje sa različitim oblicima zlostavljanja i zanemarivanja dece.

Pošto se radi o izuzetno osetljivoj oblasti i pojavi koju nije lako dokazati, trebalo bi obučiti vaspitače pre sveta o tome šta sve spada u zlostavljanje i zanemarivanje deteta i koji su indikatori, signali, odnosno po kojim znacima se prepoznaju fizičko, emocionalno, seksualno zlostavljanje, odnosno eksploatacija i zanemarivanje deteta, tako da se prvenstveno deluje preventivno i, u slučaju da se nasilje dogodi, blagovremeno.

U tom smislu veoma je važna i saradnja sa roditeljima, i razgovori na temu poželjnih stilova vaspitanja dece, sa posebnim akcentom na razlikovanje *disciplinovanja*, koje podrazumeva učenje i pomaganje detetu da razvije prosudjivanje, samokontrolu, smisao za granice u ponašanju i odnosima sa drugima ljudima, doživljaj ostvarenosti i samodovoljnosti i *kažnjavanja*, jer neki roditelji pod vaspitanjem zapravo podrazumevaju kažnjavanje.

Pored detaljnog upoznavanja sa pojedinim oblicima zlostavljanja i zanemarivanja dece, vaspitače bi trebalo informisati i sa uzrocima i posledicama zlostavljanja dece, a posebno sa faktorima koji doprinose zlostavljanju i zanemarivanju dece (karakteristike roditelja, socijalne i ekonomske karakteristike, karakteristike deteta, faktori rizika).

Kakav model zaštite dece od zlostavljanja i zanemarivanja se primenjuje u našem obrazovnom sistemu, ko su sve partneri vaspitača/učitelja/nastavnika u tom procesu, na koji način bi on trebalo da se odvija, kakve su procedure izvan predškolske ustanove i kako razlikovati zlostavljanje i zanemarivanje deteta od slučajnog povredjivanja ili posledica različitih organiskih oboljenja – to su pitanja na koja bi vaspitači trebalo da imaju jasan i nedvosmislen odgovor. Veliki broj nasilnih slučajeva u našem društvu, kao i indiferentnost prema žrtvama i nesposobnost adekvatne reakcije jednim delom su posledica i nesnalaženja, upravo zbog nedovoljne informisanosti, osoba koje su u obrazovno-vaspitanom procesu u najbližem i

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

kontinuiranom kontaktu sa decom. Prema istraživanjima, jedna trećina dece žrtava nasilja u porodici i same postaju nasilnici, jer su takav model ponašanja usvojile tokom socijalizacije, pa se začarani krug samo nastavlja.

Smatramo da bi u duhu inkluzivnog obrazovanja, koji podrazumeva kontinuiranu edukaciju obrazovno-vaspitanog kadra i stalno prilagodjavanje novonastalim potrebama i okolnostima, trebalo češće organizovani adekvatne edukativne seminare za vaspitače na ove teme.

Kada je u pitanju osnaživanje vaspitača za rad sa decom iz osetljivih društvenih grupa, njegov sadržaj trebalo bi da se odnosi i na bolje razumevanje mehanizama nastanka i održavanja društvenih stereotipa i predrasuda u porodici i društvu, jer su to sadržaji koji će im pomoći da porazmisle i o sopstvenim predrasudama i mehanizmima njihovog svesnog/nesvesnog prenošenja na decu.

Takodje bi trebalo obogatiti njihova znanja, koja se upravo veoma često zasnivaju na predrasudama, o uslovima života, problemima i karakteristikama kulture dece iz socijalno depriviranih sredina, medju kojima posebno romske dece i napraviti razliku izmedju kulture siromaštva, koja je svojevrsna strategija preživljavanja najsiromašnijih društvenih slojeva i autentične romske kulture, koja je sadržajno bogata i zanimljiva.

Interkulturalna dimenzija inkluzivnog obrazovanja

Različitosti u obrazovno-vaspitnim ustanovama, bilo da su kulturne, jezičke, etničke, socijalne ili druge, treba smatrati vrednostima zajednice. Pojam „interkulturalno“ se odnosi na

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac

An EU funded project

EUROPEAN UNION SUPPORT TO INCLUSIVE SOCIETY

Ministry of Labour, Employment,
Veteran and Social Affairs

uzajamnu zainteresovanost, prihvatanje i medjusobno poštovanje ljudi koji pripadaju različitim kulturnim grupama.

Prema Zakonu o predškolskom vaspitanju, u okviru predškolskog programa mogu da se realizuju posebni i specijalizovani programi, između ostalih i programi podrške porodici i programi negovanja jezika i kulture nacionalnih manjina.

Kako su nepoznavanje i neinformisanost najveća prepreka u komunikaciji ljudi i otklanjanju stereotipa i predrasuda, dodatni predškolski sadržaji koji uključuju upoznavanje dece sa jezikom i kulturom pripadnika nacionalnih manjina koji su integralni deo njihovog društvenog prostora od velikog su značaja za uspostavljanje dobre interkulturalne atmosfere u vrtiću.

Na taj način se osnažuju deca pripadnici nacionalnih manjina, što je posebno važno za marginalizovane i segregisane nacionalne manjine, kao što je romska. S druge strane, takve aktivnosti pozitivno utiču na svu decu, jer predstavljaju dobru osnovu za izgradjivanje njihovih budućih interkulturalnih kapaciteta. U ovim aktivnostima naročito je značajan doprinos pedagoškog asistenta, koji poznaje jezik i kulturu pripadnika nacionalne manjine, a uživa ugled i poverenje u ustanovi, među roditeljima i u široj socijalnoj sredini.

Inkluzivno obrazovanje komplementarno je interkulturalnom obrazovanju i interkulturalizmu kao konceptu uzajamnog prožimanja različitosti u savremenom društvu. Odgovarajuća obrazovna praksa i atmosfera u ustanovi treba da doprinose interkulturalnoj klimi u obrazovno-vaspitnoj ustanovi.

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače
„Mihailo Palov“ - Vršac

Pre and Elementary Schooling of Roma: Fostering Opportunities for Greater Attainment and ESL Reduction

Project funded by the European Union and implemented by World Vision Austria in consortium with Agroinvest Foundation Serbia, Western Balkans Institute, Cultural and Information Centre Pralipe and Preschool Teacher Training College Mihailo Palov Vrsac